مقالهٔ سیاسی و اجتماعی · پیشنهاد برای ایران آینده

اپلیکیشن شهروندی

از حقوق شهروند تا مشارکت امن در آیندهٔ ایران

دکتر پیمان بخشایش
MD, PhD, MBA
۲ آذر ۱۴۰۵ · ۲۳ نوامبر ۲۰۲۶

> آیا می‌توان برای ایران سامانه‌ای ساخت که هر شهروند در آن صدایی برابر داشته باشد، هویتش معتبر باشد و رأیش محرمانه بماند؟ پاسخ من مثبت است. چنین سامانه‌ای می‌تواند یکی از ابزارهای ساختن ایران آزاد باشد؛ به شرط آنکه از ابتدا بر حقوق شهروند، اعتماد عمومی و مسئولیت‌پذیری قدرت بنا شود.

۱. از شهروندیسم تا یک امکان عملی

هنگامی که از جنبش شهروندیسم و حقوق شهروند سخن می‌گفتم، مسئله برای من این بود که ایرانی از تماشاگر سیاست به صاحب حق و مسئولیت در کشور خود تبدیل شود. در مقالهٔ «شهروند» این نگاه را به زندگی روزمره پیوند دادم: به محله، رفاه، امداد داوطلبانه و مسئولیتی که نسبت به هم‌وطن خود داریم. در «احترام» نیز پرسیدم منِ طرفدار پادشاهی مشروطه برای رأی همسایه‌ای که جمهوری می‌خواهد چه ارزشی قائلم. اپلیکیشن شهروندی می‌تواند ادامهٔ عملی همین دو بحث باشد: سهمی واقعی در تصمیم‌گیری، همراه با احترام به حق دیگری. [۱]، [۲]

در نگاه من، جنبش شیر و خورشید و نقش شاهزاده رضا پهلوی از عوامل مهم همبستگی ملی و گذار از جمهوری اسلامی‌اند. دفاع من از این مسیر، دفاع از ایرانی است که در آن شهروند صاحب کشور باشد و قدرت در برابر او پاسخ بدهد. حمایت از یک رهبر سیاسی زمانی به نهادسازی کمک می‌کند که راهِ اظهار نظر، پرسش و مخالفت را نیز باز کند. سامانه‌ای که برای آیندهٔ ایران پیشنهاد می‌کنم باید این ظرفیت را از همان آغاز در خود داشته باشد.

پرسش اصلی فقط این نیست که آیا برنامه‌نویسان می‌توانند چند صفحهٔ ثبت‌نام و یک دکمهٔ رأی بسازند. پرسش این است که چگونه نظر ایرانیان به تصمیمی معتبر تبدیل شود؛ تصمیمی که شهروند بتواند فرایند آن را بفهمد، بر آن نظارت کند و نتیجه‌اش را در زندگی ببیند.

۲. چرا این پرسش برای ایران اهمیت دارد؟

در ارزیابی من، تجربهٔ چهل‌وهفت‌سالهٔ جمهوری اسلامی نشان داده است که حاکمیت ایدئولوژیک چگونه می‌تواند حق انتخاب مردم را زیر سایهٔ بقای خود قرار دهد. در انقلاب ۱۳۵۷، نیروهای مذهبی، ملی‌گرا و طیف‌های گوناگون چپ، با انگیزه‌ها و آینده‌های مطلوب متفاوت، در مخالفت با سلطنت هم‌جهت شدند. این هم‌جهتی پس از پیروزی به رقابت، انحصار و حذف انجامید. اسناد تاریخی نیز از گستردگی ائتلاف ضدشاه و سپس فروپاشی آن سخن می‌گویند. [۳] آنچه برای آیندهٔ ما اهمیت عملی دارد، آموختن از فاصلهٔ میان وعدهٔ آزادی و ساختار واقعی قدرت است.

حق رأی وقتی محدود می‌شود که پیش از رسیدن شهروند به صندوق، دامنهٔ انتخاب او بسته شده باشد. برای نمونه، مادهٔ ۳ قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی، نظارت شورای نگهبان را استصوابی و شامل مراحل انتخابات می‌داند. [۴] ایران آینده به قواعدی نیاز دارد که انتخاب آزاد، رقابت واقعی و امکان تغییر مسالمت‌آمیز مسئولان را تضمین کند. فناوری می‌تواند اجرای چنین قواعدی را آسان‌تر کند؛ اعتبار آن از همین قواعد می‌آید.

تجربهٔ اعتراضات دی‌ماه ۱۴۰۴ نیز مسئلهٔ امنیت شهروند را به مرکز این بحث می‌آورد. تاریخ درست دو روز مورد اشاره، ۱۸ و ۱۹ دی ۱۴۰۴، برابر با ۸ و ۹ ژانویهٔ ۲۰۲۶ است. عفو بین‌الملل از کشته‌شدن هزاران معترض و رهگذر در این دو روز گزارش داده و شورای حقوق بشر سازمان ملل نیز سرکوب خونین اعتراضات و مرگ هزاران نفر را محکوم کرده است. [۵]، [۶] چنین تجربه‌ای اجازه نمی‌دهد جمع‌آوری اطلاعات هویتی مخالفان را صرفاً یک مسئلهٔ فنی تلقی کنیم.

به باور من، جنگ و فشارهای خارجی محاسبات قدرت را تغییر داده‌اند؛ اما از این ارزیابی نمی‌توان زمان فروپاشی حکومت یا پایان توان سرکوب آن را نتیجه گرفت. برنامهٔ شهروندی باید برای وضعیت‌های نامطمئن، از جمله تهدید، قطع ارتباطات و آسیب به زیرساخت‌ها، آماده باشد. آیندهٔ دموکراتیک را باید با حفاظت از انسان‌هایی ساخت که قرار است در آن زندگی کنند.

۳. اپلیکیشن شهروندی چه کاری انجام می‌دهد؟

منظور من از «اپلیکیشن»، یک خدمت عمومی دیجیتال است که از تلفن، رایانه و مراکز حضوری قابل استفاده باشد. نصب یک برنامه روی گوشی نباید شرط شهروند بودن یا برخورداری از حقوق سیاسی شود. این خدمت می‌تواند سه سطح متمایز داشته باشد.

گفت‌وگو و آموزش: توضیح حقوق شهروندی، انتشار پیشنهادها، بحث دربارهٔ مسائل عمومی و دسترسی به اطلاعات قابل بررسی. برای خواندن این مطالب، ثبت هویت رسمی ضرورتی ندارد.

مشورت و مشارکت: سنجش اولویت‌ها، پیشنهاد عمومی، بودجه‌ریزی محلی و پیگیری پاسخ نهادهای مسئول. برای هر فرایند باید روشن باشد چه کسانی حق شرکت دارند، چگونه مشارکت تکراری کنترل می‌شود و نتیجه چه اثری بر تصمیم خواهد داشت.

انتخابات و همه‌پرسی الزام‌آور: فرایندی حقوقی با فهرست معتبر واجدان شرایط، آزادی رقابت، رأی مخفی، نظارت مستقل و راه اعتراض. افزودن یک دکمه به سامانهٔ نظرسنجی، آن را به صندوق انتخابات ملی تبدیل نمی‌کند. استانداردهای شورای اروپا همین اصول عمومی، برابر، آزاد و مخفی بودن رأی را برای رأی‌گیری الکترونیکی نیز لازم می‌دانند. [۱۴]

۴. چه تجربه‌هایی در جهان وجود دارد؟

کشورها و شهرها مسیر یکسانی نرفته‌اند. بعضی هویت و خدمات انتخاباتی را دیجیتال کرده‌اند، بعضی از مردم دربارهٔ سیاست‌ها مشورت می‌گیرند و شمار محدودتری رأی اینترنتی رسمی دارند. این تفاوت، راهنمای انتخاب مرحلهٔ مناسب برای ایران است.

کشور یا شهر	نمونه و کاربرد واقعی	درسی برای ایران
استونی	رأی اینترنتی رسمی با هویت دیجیتال؛ برنامهٔ رأی‌دادن روی رایانه اجرا می‌شود. [۷]	هویت معتبر، رأی محرمانه و شمارش یک رأی مؤثر باید هم‌زمان فراهم شوند.
سوئیس	آزمایش رأی اینترنتی برای بخش محدودی از واجدان شرایط در کانتون‌های دارای مجوز. [۸]، [۹]	فرهنگ همه‌پرسی را باید با آزمایش تدریجی و بررسی مستقل فناوری همراه کرد.
تایوان	JOIN برای پیشنهاد و پاسخ دولت؛ vTaiwan برای مشورت و یافتن زمینهٔ توافق. [۱۰]، [۱۱]	مشارکت باید به پاسخ مسئولان و بحث مستند وصل شود؛ این سامانه‌ها جایگزین انتخابات ملی نیستند.
بارسلونا، اسپانیا	Decidim در بودجه‌ریزی مشارکتی و انتخاب پروژه‌های شهری. [۱۲]	می‌توان از مسائل ملموس محلی آغاز کرد و نتیجهٔ انتخاب را در اجرا دید.
برزیل	e-Título برای شناسایی و خدمات انتخاباتی؛ در انتخابات ۲۰۲۶ رأی‌دادن حضوری است. [۱۳]	داشتن اپلیکیشن انتخاباتی به معنای امکان رأی‌دادن با تلفن نیست.

در استونی رأی‌دهنده می‌تواند در مهلت مقرر رأی اینترنتی خود را عوض کند، ولی فقط آخرین رأی اینترنتی او منظور می‌شود. اگر رأی کاغذی بدهد، رأی حضوری جایگزین آرای اینترنتی او خواهد شد. بنابراین اصل دقیق، «هر شهروند یک رأی مؤثر در نتیجه» است؛ نه لزوماً «هر شهروند فقط یک بار حق ثبت انتخاب دارد». تلفن می‌تواند برای احراز هویت یا بررسی دریافت رأی به کار رود، اما راهنمای رسمی همچنان برنامهٔ رایانه‌ای را برای رأی‌دادن لازم می‌داند. [۷]

سوئیس نیز نمونهٔ مهمی از احتیاط نهادی است. همه‌پرسی‌های این کشور را نباید با رأی‌دادن اینترنتی همگانی یکی گرفت. سامانه‌ها و عملیات آن‌ها مستقلاً بررسی می‌شوند. در رأی‌گیری ۸ مارس ۲۰۲۶، صندوق الکترونیکی بازل‌اشتات قابل رمزگشایی نشد و بررسی بیرونی علت حادثه اعلام شد. [۸]، [۹] اعتماد پایدار از امکان کشف خطا، توضیح آن و اصلاح فرایند به دست می‌آید.

در مقررات منتشرشدهٔ JOIN تایوان، پیشنهادِ دارای ۵۰۰۰ حمایت در ۶۰ روز به پرونده‌ای نیازمند پاسخ دولت تبدیل می‌شود؛ رسیدن به این نصاب به معنای تصویب خودکار پیشنهاد نیست. vTaiwan نیز گفت‌وگوی آنلاین و حضوری را برای روشن‌شدن اختلاف‌ها و زمینه‌های توافق ترکیب می‌کند. [۱۰]، [۱۱] در تجربهٔ بودجه‌ریزی بارسلونا در سال‌های ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۳، ساکنان ثبت‌شده از ۱۴سالگی امکان مشارکت داشتند و راه‌های کمک حضوری نیز فراهم بود. این سن به همان برنامهٔ محلی مربوط است، نه انتخابات ملی اسپانیا. [۱۲]

۵. کد ملی به‌تنهایی کافی نیست

کد ملی می‌تواند برای یافتن یک فرد در ثبت معتبر شهروندان مفید باشد؛ خودِ دانستن آن اثبات نمی‌کند که صاحب هویت پشت دستگاه نشسته است. عکس کارت شناسایی نیز ممکن است سرقت یا جعل شود. سامانه باید میان شناسایی اولیهٔ شخص، تأیید دسترسی او در مراجعه‌های بعدی و بررسی حق شرکت او در یک رأی‌گیری مشخص تفاوت بگذارد.

برای طرح پیشنهادی ایران، سه سؤال باید جداگانه پاسخ داده شود: آیا این شخص همان فردی است که ادعا می‌کند؟ آیا در این فرایند، با توجه به سن، تابعیت و حوزهٔ انتخاباتی، حق رأی دارد؟ آیا از او فقط یک رأی مؤثر در نتیجه باقی می‌ماند؟ کنترل شمارهٔ تلفن یا حذف حساب‌های مشابه به‌تنهایی پاسخ هر سه سؤال نیست.

پس از گذار نیز دسترسی به ثبت احوال، صحت پایگاه‌ها، امنیت مدارک و اعتماد عمومی خودبه‌خود فراهم نمی‌شود. ثبت شهروندان باید از نظر خطا و دست‌کاری بررسی شود و برای اصلاح اطلاعات، مدارک مفقود، اسناد آسیب‌دیده و ایرانیان خارج از کشور راهی روشن وجود داشته باشد. تابعیت و حق رأی را قانون تعیین می‌کند؛ تیم نرم‌افزار نباید با انتخاب یک فرم، گروهی از شهروندان را عملاً حذف کند.

سن مجاز نیز باید برای هر نوع مشارکت معلوم باشد. می‌توان برای انتخابات ملی، ۱۸سالگی را به‌عنوان پیشنهاد سیاستی بررسی کرد، اما تصمیم نهایی به قانون معتبر آینده تعلق دارد. مشارکت آموزشی نوجوانان یا مشورت دربارهٔ مدرسه، لزوماً همان شرایط انتخابات مجلس را ندارد.

۶. هویت معتبر؛ انتخاب محرمانه

شهروند باید بتواند مطمئن باشد که رأیش گم نشده، در عین حال هیچ مسئول سیاسی، مدیر سامانه یا صاحب نفوذی نتواند فهرست نام‌ها را کنار انتخاب‌های افراد بگذارد. در طراحی مطلوب، بررسی هویت و استحقاق رأی از نگهداری و شمارش محتوای رأی جدا می‌شود. این جداسازی باید در معماری، اختیار کارکنان و نظارت مستقل قابل بررسی باشد؛ حذف ستون «نام» از یک جدول کافی نیست.

این مقاله طراحی یک پروتکل رمزنگاری نیست. برای مرحلهٔ انتخاباتی، باید از روش‌های تخصصیِ بررسی‌شده و آزمون عمومی استفاده کرد و امکان رسیدگی به اختلاف‌ها را پیشاپیش تعیین کرد. رمزنگاری انتقال اطلاعات یا استفاده از واژه‌هایی مانند «بلاک‌چین» به‌تنهایی مشکل گوشی آلوده، اجبار خانوادگی، خرید رأی یا سوءاستفادهٔ مدیر سامانه را حل نمی‌کند. رسیدِ بررسی رأی نیز نباید به سندی برای اثبات انتخاب شخص نزد خریدار رأی یا تهدیدکننده تبدیل شود. [۱۴]

گزارش آکادمی‌های ملی علوم، مهندسی و پزشکی آمریکا در سال ۲۰۱۸، با توجه به فناوری و مخاطرات بررسی‌شده در آن زمان، دربارهٔ بازگرداندن برگهٔ تکمیل‌شده از طریق اینترنت هشدار جدی داد. [۱۵] برای من نتیجهٔ عملی این اختلاف تجربه‌ها روشن است: از مزایای مشارکت دیجیتال استفاده کنیم و ورود به انتخابات الزام‌آور را به ارزیابی مستقل، شواهد قابل بررسی و وجود مسیر جایگزین مشروط سازیم.

۷. امروز چه می‌توان ساخت؟

تا زمانی که خطر سرکوب و فشار بر خانواده‌ها جدی است، من از تشکیل بانک هویتیِ هواداران سیاسی در قالب این اپلیکیشن دفاع نمی‌کنم. شمارهٔ ملی، نشانی، مدارک و پیوندهای خانوادگی افراد، اگر افشا شوند، می‌توانند همان کسانی را آسیب‌پذیر کنند که قصد حمایت از آنان را داریم. ادعای «امنیت کامل» نیز جای ارزیابی واقعی را نمی‌گیرد.

کار امروز می‌تواند تدوین منشور سامانه، آموزش حقوق، انتشار منابع، طراحی دسترس‌پذیر و آزمایش با داده‌های ساختگی باشد. برای هر بخش تعاملی، گردآوری داده باید به حد ضروری محدود شود و خطرهای ارتباطی نیز توضیح داده شود. نام مستعار، حتی اگر برای نمایش عمومی مناسب باشد، به‌تنهایی ناشناسی فنی را تضمین نمی‌کند.

در این مرحله، اگر مشورتی برگزار شود باید صریحاً مشورتی معرفی شود. رأی کسانی که داوطلبانه در یک وب‌سایت حاضر شده‌اند، برآورد نمایندهٔ همهٔ مردم ایران نیست. حتی تعداد بسیار زیاد شرکت‌کنندگان، غیبت شهروندان محروم از اینترنت یا مخالفانِ بی‌اعتماد به برگزارکننده را جبران نمی‌کند. شفافیت دربارهٔ این محدودیت، سرمایهٔ اعتماد آینده است.

۸. راه پیشنهادی برای دوران گذار

پیشنهاد من اجرای مرحله‌ای و مشروط به نتیجه است. در مرحلهٔ نخست، باید نهاد اداره‌کننده، مبنای حقوقی، منابع مالی و حدود استفاده از داده مشخص شود. در مرحلهٔ بعد، ثبت معتبر شهروندان و روش‌های اصلاح خطا، رسیدگی به شکایت و دسترسی حضوری آماده شود. سپس می‌توان مشورت‌های محدود و مسائل محلی را آزمود و نتیجهٔ ارزیابی را در اختیار عموم گذاشت.

نقطهٔ آغاز خوب می‌تواند انتخاب چند پروژهٔ روشن در یک شهر باشد: دسترس‌پذیری پیاده‌روها، تجهیز مدرسه یا اولویت تعمیر شبکهٔ آب. پیش از رأی، هزینه، امکان اجرا، گزینه‌های جایگزین و مسئول پاسخ‌گو باید معلوم باشد. پس از رأی نیز شهروند باید ببیند کدام پروژه تصویب شد، چه بودجه‌ای گرفت و در چه زمانی پیش رفت.

گسترش به مشورت‌های ملی باید پس از روشن‌شدن کیفیت مشارکت و اعتماد انجام شود. انتخابات یا همه‌پرسی الزام‌آور، مرحله‌ای جدا با تصمیم قانونی و ارزیابی مستقل است. برای تصمیم‌های بنیادینِ دوران گذار، از جمله انتخاب شکل نظام و قانون اساسی، پیشنهاد من حفظ مسیر حضوریِ قابل نظارت و مدرک قابل بازشماری است؛ هر مسیر دیجیتال مکمل باید پیش از استفاده صلاحیت خود را ثابت کرده باشد.

تاریخ اجرا را نباید صرفاً با وعدهٔ چندماهه تعیین کرد. در هر مرحله باید معیار عبور وجود داشته باشد: خطاهای ثبت هویت، افرادِ محروم‌مانده از دسترسی، نتیجهٔ ارزیابی امنیت، کیفیت رسیدگی به اعتراض و توان بازگشت به روش جایگزین. حق شهروند مهم‌تر از نمایش سرعت افتتاح یک محصول است.

۹. نقش رهبری سیاسی و استقلال صندوق

شاهزاده رضا پهلوی می‌تواند از چنین پیشنهاد شهروندی حمایت کند و برای فراهم‌شدن همکاری حقوق‌دانان، متخصصان فناوری، دانشگاهیان و جامعهٔ مدنی نقش تسهیل‌کننده داشته باشد. این جمله پیشنهاد من است؛ نباید آن را اعلام یک برنامهٔ رسمی یا تأییدشده از سوی ایشان تلقی کرد. ارزش این حمایت، در گشودن امکان مشارکت فراگیر و ساختن اعتماد ملی خواهد بود.

مالکیت و نظارت بر بخش انتخاباتی باید به نهادی مستقل و پاسخ‌گو سپرده شود. هیچ حزب، دفتر سیاسی، تأمین‌کنندهٔ مالی یا پیمانکار نباید اختیار یک‌جانبهٔ تغییر شرایط رأی، دسترسی به انتخاب اشخاص یا اعلام نتیجه را داشته باشد. منابع مالی، قراردادها، تعارض منافع و حدود اختیارات باید روشن باشد و رسیدگی به شکایت نیز خارج از اختیار انحصاری مجری انجام شود.

من از سکولاردموکراسی پارلمانی و پادشاهی مشروطه دفاع می‌کنم. در چنین نگاهی، مجلس و دولت منتخب باید مسئولیت تصمیم‌های اجرایی را بپذیرند و شهروند بتواند آن‌ها را بازخواست کند. اپلیکیشن می‌تواند این رابطه را پیوسته‌تر کند. حق رأی و دریافت خدمات آن باید برای جمهوری‌خواه، پادشاهی‌خواه، دیندار و غیردیندار برابر باشد؛ تعلق سیاسی شرط ورود به جامعهٔ شهروندان نیست.

۱۰. مشارکت چگونه احترام و همبستگی می‌سازد؟

وقتی رأی هم‌وطنم در نتیجه اثر دارد، برای همراه‌کردن او ناچارم استدلال کنم، گوش بدهم و چیزی از شرایط زندگی‌اش بفهمم. این همان رابطه‌ای است که می‌تواند شهروندی را از شعار به تجربه تبدیل کند. شجاعت مدنی نیز در فضایی رشد می‌کند که انسان بتواند حرف بزند، پاسخ بگیرد و به دلیل پرسش‌کردن تنبیه نشود.

اما این اثر، محصول خودکارِ نصب برنامه نیست. طراحی باید فرصت کافی برای مطالعه، توضیح بی‌طرفانهٔ گزینه‌ها، دسترسی برابر به استدلال‌ها و قواعد روشن گفت‌وگو فراهم کند. مدیریت محتوای عمومی باید در برابر تهدید و آزار مسئول باشد، و هم‌زمان راه اعتراض به حذف نظر یا مسدودشدن حساب را باز بگذارد. مخالفت محترمانه بخشی از کارکرد سامانه است.

وقتی از ژاپن و اسرائیل به‌عنوان نمونه‌هایی برای تأمل در توان اجتماعی و احساس تعلق یاد می‌کنم، مقصودم توجه به ظرفیت نهادسازی و مسئولیت مشترک است. این مقایسه، ادعای آن نیست که این دو کشور با یک اپلیکیشن به همبستگی رسیده‌اند یا الگوی یکسانی دارند. ایران باید تجربه‌های دیگران را بخواند و بر پایهٔ تاریخ، تنوع و نیازهای خود راهش را بسازد.

۱۱. نسخهٔ نخست چه امکاناتی داشته باشد؟

نسخهٔ نخستِ قابل دفاع، می‌تواند بخش آموزش حقوق و کتابخانهٔ منابع، پیشنهادهای عمومی، گفت‌وگوی موضوعی، مشورت‌های مشخص و صفحهٔ پیگیری تعهدات داشته باشد. هر موضوع باید صاحب مسئولیت، زمان پاسخ و وضعیت روشن داشته باشد: در حال بررسی، پذیرفته‌شده، ردشده با دلیل، در حال اجرا یا تکمیل‌شده.

برای مثال، در پیشنهاد من نهاد مسئول می‌تواند متعهد شود ظرف ۳۰ روز پاسخ اولیه و ظرف ۹۰ روز تصمیم مستدل یا توضیح تأخیر را منتشر کند. این اعداد پیشنهاد اجرایی‌اند و باید با توان واقعی هر نهاد تنظیم شوند. اصل ثابت آن است که نظرخواهی به سکوت پس از مشارکت ختم نشود.

طراحی فارسیِ خوانا، پشتیبانی از نیازهای زبانی دیگر، امکان استفاده با اینترنت ضعیف، دسترس‌پذیری برای افراد دارای معلولیت و کمک حضوری از آغاز لازم‌اند. نتیجه‌ها باید به‌صورت جمعی منتشر شوند؛ انتشار دادهٔ خردی که انتخاب افراد یا گروه‌های بسیار کوچک را آشکار کند، با هدف حفاظت از شهروند سازگار نیست. زمان نگهداری داده و موارد استثنای قانونی آن نیز باید از پیش روشن باشد.

موفقیت را با تعداد دانلود نمی‌سنجم. می‌خواهم بدانم چه تعداد از پیشنهادها پاسخ گرفته‌اند، چه کسانی از فرایند جا مانده‌اند، چقدر از تصمیم‌های پذیرفته‌شده اجرا شده و مردم تا چه اندازه امکان اصلاح خطا و اعتراض داشته‌اند. هزینه نیز فقط دستمزد برنامه‌نویسی نیست؛ پشتیبانی، امنیت، بررسی مستقل، آموزش و ادارهٔ مستمر بخشی از همان تعهد عمومی‌اند.

۱۲. از پس‌گرفتن ایران تا اداره‌کردن ایران

پاسخ من به امکان ایجاد اپلیکیشن شهروندی برای ایران، «بله» است. چنین ابزاری می‌تواند فاصلهٔ میان مردم و تصمیم‌گیری را کمتر کند، ایرانیان داخل و خارج کشور را در بحث‌های مشترک سهیم کند و فرهنگ پاسخ‌خواهی را به زندگی عادی ببرد. دفاع از آن زمانی جدی است که حقوق شهروند در طراحی و اداره‌اش قابل مشاهده باشد.

در امتداد تجربهٔ جنبش شهروندیسم و در چارچوب امید من به جنبش شیر و خورشید، باید از امروز برای نهادهای پس از گذار فکر کنیم. آموزش و طراحی را می‌توان اکنون آغاز کرد؛ ثبت هویت حساس و رأی‌گیری رسمی باید شرایط خاص خود را داشته باشد. هرچه این تمایز روشن‌تر باشد، مسیر عملی‌شدن طرح نیز معتبرتر خواهد بود.

ایرانی که آرزویش را دارم، کشوری است که شهروند در آن بداند رأیش وزن دارد، مخالفتش حق است و مسئولان موظف‌اند پاسخ بدهند. اپلیکیشن شهروندی می‌تواند یکی از ابزارهای رسیدن به آن باشد: هر شهروند یک رأی مؤثر، هر تصمیم یک مسئول پاسخ‌گو، و هر انسان برخوردار از کرامتی که وابسته به نتیجهٔ انتخابات نیست.

منابع و یادداشت‌ها

منابع وب در ۲۳ نوامبر ۲۰۲۶ بررسی شده‌اند. تجربه‌های خارجی با محدوده و تاریخ خود نقل شده‌اند؛ طرح مرحله‌ای برای ایران و زمان‌بندی‌های پیشنهادی، پیشنهاد نویسنده‌اند. تصویر جلد، تصویرسازی مفهومیِ تولیدشده با هوش مصنوعی است و نمایش یک سامانهٔ عملیاتی یا رویداد واقعی نیست.

۱. پیمان بخشایش. «شهروند: از تجربهٔ جنبش شهروندیسم ایران تا مسئولیت ملی، احترام متقابل و امداد داوطلبانه». نسخهٔ تکمیل‌شده، ۲۳ نوامبر ۲۰۲۶. مبنای پیوستگی فکری نویسنده. متن و فایل مقاله.

۲. پیمان بخشایش. «احترام». نسخهٔ گسترش‌یافته، ۲۳ نوامبر ۲۰۲۶؛ به‌ویژه بخش «رأی همسایه‌ام». متن و فایل مقاله.

۳. US Department of State, Office of the Historian. یادداشت توجیهی ۸ مهٔ ۱۹۸۰، سند ۲۸۱، مجموعهٔ FRUS, 1977–1980, Vol. XI, Part 1. منبع تاریخی برای ائتلاف ضدشاه و رقابت‌های پس از انقلاب؛ نه اثبات یک طرح واحد از سوی تمام نیروها. متن سند.

۴. شورای نگهبان. «قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی»، مادهٔ ۳، نسخهٔ منتشرشده در وب‌سایت رسمی. ارجاع محدود به نوع نظارت مقرر در این ماده است. متن قانون.

۵. عفو بین‌الملل. «معماران جنایات علیه بشریت در جریان سرکوب اعتراضات باید در سطح بین‌المللی به دست عدالت سپرده شوند تا از کشتارهای بیشتر جلوگیری شود»، ۱۶ سپتامبر ۲۰۲۶؛ بندهای مربوط به ۱۸ و ۱۹ دی ۱۴۰۴. متن فارسی.

۶. دفتر سازمان ملل در ژنو. گزارش نشست ویژهٔ شورای حقوق بشر دربارهٔ ایران، ۲۳ ژانویهٔ ۲۰۲۶؛ اعتراضات آغازشده در ۲۸ دسامبر ۲۰۲۵ و سرکوب آن‌ها. گزارش رسمی.

۷. ادارهٔ انتخابات استونی. Introduction to i-voting؛ بخش‌های ابزار لازم، تغییر رأی و شمارش آرا. راهنمای رسمی.

۸. دبیرخانهٔ فدرال سوئیس. E-Voting؛ وضعیت آزمایش‌های محدود، راستی‌آزمایی و بررسی مستقل. صفحهٔ رسمی.

۹. دبیرخانهٔ فدرال سوئیس. Media releases: E-voting؛ اطلاعیه‌های ۶ و ۱۱ مارس ۲۰۲۶ دربارهٔ بازل‌اشتات و اطلاعیهٔ ۱۷ آوریل دربارهٔ ادامهٔ آزمایش‌ها. اطلاعیه‌ها.

۱۰. شورای توسعهٔ ملی تایوان. Directions for Implementing Online Participation in Public Policy، بازنگری ۱۱ آوریل ۲۰۱۸؛ مواد ۷، ۸، ۱۸ و ۱۹. نصاب حمایت، پاسخ دولت و حریم خصوصی. متن رسمی مقررات.

۱۱. vTaiwan: Rethinking democracy. توضیح رسمی پروژه دربارهٔ فرایند مشورت ترکیبی و استفاده از Pol.is؛ صفحه با آخرین به‌روزرسانی اعلام‌شده در دسامبر ۲۰۲۳. معرفی پروژه.

۱۲. Decidim. Participatory Budgets 2020–2023 in Barcelona. مطالعهٔ موردی با همکاری شورای شهر بارسلونا؛ مشارکت ساکنان، فرایند ارزیابی و پیگیری پروژه‌ها. شرح تجربه.

۱۳. دستگاه انتخابات برزیل. É falso que eleitores possam votar on-line pelo celular em caso de chuva; no Brasil, votação é sempre presencial. انتشار ۴ اکتبر، به‌روزرسانی ۷ اکتبر ۲۰۲۶. توضیح رسمی دربارهٔ e-Título.

۱۴. شورای اروپا. Recommendation CM/Rec(2017)5 on standards for e-voting، ۱۴ ژوئن ۲۰۱۷؛ اصول رأی عمومی، برابر، آزاد و مخفی و قابلیت بررسی. سند استانداردها.

۱۵. National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. Securing the Vote: Protecting American Democracy. 2018. DOI: 10.17226/25120. توصیه دربارهٔ رأی اینترنتی با توجه به ارزیابی همان گزارش. کتاب؛ خلاصهٔ رسمی.